

היחס לממון הזולת

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת משפטים

מינוי שופטים ראויים • החידוש של התורה בחיוב תשלומי נזיקין • התבוננות בארבעה אבות נזיקין • האם מותר לאדם להציל עצמו בממון של חברו • מצוה בשונא לכוף את יצרו – היחס הנכון לבריות • השבת אבדה לגוי – קידוש ה' • מחצית השקל – אחדות ושמירה לישראל • הסבר המציאות לאיש הרוחני • ישראל נושאים שם ה' בעולם • חיזוק לשקידת התורה בסוף הזמן (אדר)

מינוי שופטים ראויים

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", אומרים חז"ל, לפניהם ולא לפני הדיטות, לפניהם ולא לפני גויים. אנחנו נמצאים בתקופה שיש דיון ומחלוקת גדולה בישראל אילו שופטים צריכים לשים. יש כאן צעקת עומק, שצריך שהשופטים יהיו שופטים טובים, שופטים מתאימים, שופטים מושלמים, שופטים רצויים.

המהר"ל על הפרשה בגור אריה, מתלונן על כך שבדורו היו מינויים של דיינים שופטים שלא היו הגונים, לא היו תלמידי חכמים, ולמרות שלא היו ראויים מינו אותם בגלל שוחד, בגלל שהיה להם כסף, או בגלל שהיו קרובים, בגלל שיקולים אחרים לא ענייניים, והוא מתלונן על זה מאוד, והוא אומר מה אנחנו מתלוננים על המצב שלנו, כשאנחנו בעצמנו לא נוהגים כפי שצריך לנהוג - לבחור דיינים נכונים ומתאימים.

ומה אנחנו יכולים לעשות בנושא הזה, אנחנו אנשי התורה צריכים לשאוף ולהשתדל מאוד שהדיינים שאנחנו ממנים יהיו באמת הדיינים הטובים ביותר המתאימים ביותר, הישרים ביותר, להוציא את כל השיקולים הלא ענייניים של קרובי משפחה, ושיקולים אחרים, ולחשוב רק על שיקול אחד, מי הדיין הטוב ביותר שהוא מתאים להיות דיין. זו העבודה שלנו

שאנחנו צריכים לעשות בתוכנו, וזו אולי צעקת העומק של כל העם עכשיו שצועק מצדדים שונים. כל אחד מבין את הדברים כפי שהוא מבין, אבל על כל פנים יש כאן איזו צעקת עומק שצריך שופטים ושוטרים מתאימים. זה בעצם הביקוש הפנימי של כל ישראל, שופטים מתאימים על פי התורה.

החידוש של התורה בחיוב תשלום על נזיקין

הפרשה שלנו עוסקת בדיני המשפטים, והגמרא אומרת שחיוב נזיקין זה חידוש של התורה. כלומר, ללא החידוש של התורה לא היינו יודעים שאדם חייב לשלם תשלום על נזיקין. והדברים לא מובנים, אם אדם הזיק, לכאורה השכל הישר אומר שהוא חייב. הלוואות ברור שאדם חייב לשלם, זה לא צריך חידוש של התורה. פיקדונות, בוודאי שהאדם צריך להחזיר את הפיקדון, הוא מחזיק דבר לא שלו. גזל, גניבות, בוודאי שאדם חייב לשלם, זה לא החידוש של התורה. אבל נזיקין זה חידוש של התורה. למה זה חידוש של התורה, כי באמת אם אדם הזיק לשני, הוא לא לקח מהשני דבר, אין אצלו דבר של השני, הוא אמנם גרם שלשני יהיה נזק, אבל הוא לא לקח שום דבר שצריך להחזיר אותו. אז אולי על נזיקין צריך לתת עונשים. אם אדם הלך והזיק לשני בכוונה, צריך לתת לו עונש אבל לא חיוב ממון. באה התורה ומחדשת שאדם חייב לשלם על נזיקין. ולא רק נזיקין שאדם בעצמו הזיק, אלא גם אם ממונו הזיק, חייב לשלם.

התבוננות בארבעה אבות נזיקין

יש ארבעה אבות נזיקין. השורשים של הנזיקין מתחילים מהמקור. יש בעולם כוח שמזיק והוא מופיע בכל מיני צורות של נזקים, אבל זה מתחיל מאיזה מקור אחד גבוה. אם אנחנו נתבונן בדיני הנזיקין, יש מזיקים שמזיקים בכוונה. שור שהוא נוגח הוא מזיק בכוונה, כוונתו להזיק. ויש אפשרות של נזיקין שלא בכוונה, השור הולך ונכנס לשדה חברו, ורק רוצה ליהנות, הוא אוכל שם ומזיק את השדה, יש לו הנאה בהזיקו, זה סוג שונה של נזיקין. ויש נזיקין שבלי כוונה ובלי הנאה, ובכל זאת מזיק. השור הולך כדרכו ודורס על כלים ופוגע בדברים, הוא לא מתכוון להזיק. הולך כדרכו, זה נזק של רגל. יש קרן, יש שן, ויש רגל. אותו דבר יכול להיות באדם שמזיק. יש מצב שאדם מזיק בכוונה, רוצה להזיק לפגוע. ויכול להיות מצב שאדם מזיק כדי להרוויח מזה משהו, יש לו הנאה מהזיקו, ויכול להיות אדם שבלי לשים לב הוא מזיק, לא שם לב להתנהגות שלו שהוא מזיק. זה יכול להיות בפעולות מעשיות, וזה יכול להיות גם בדיבורים. אדם מתכוון לפגוע, לדבר דברים שפוגעים. ויכול להיות שהוא נהנה, אני יודע, אפשר ליהנות מלשון הרע... ויכול להיות שהוא לא שם לב למה שהוא עושה

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 3

הוא מזיק. וצריך תשומת לב לכל הצדדים הללו של הנזיקין. וכך גם בין אדם למקום, יש מצב שאדם חוטא להכעיס, מאוד מוזר הדבר הזה, אבל יש לו משהו בנפש שלו שהוא עושה להרגיז, כביכול להרגיז את ריבונו של עולם. ויש חוטא שהוא לתיאבון, היצר הרע מושך אותו לדברים אסורים, והוא עושה את הדברים מפני שהוא נהנה מהם. ויש חוטא שהוא אדיש, לא שם לב מה הוא אוכל, אוכל כשר, אוכל לא כשר, זה יכול להיות באוכל, זה יכול להיות בדברים אחרים, חוסר תשומת לב, יש מדרגות מדרגות, ובהתאם למדרגות הללו צריך גם להיות דרכה של התשובה. כפי שהזכרנו, העולם בנוי מן הכלל אל הפרט, אבות נזיקין זה מושג כזה שאנחנו מפרשים אותו בצורה פשטנית כפי שזה מופיע בפועל. אבל יש כאילו במקור כוחות כאלה רוחניים כלליים שהתוצאות שלהם מופיעות בהתנהגויות של אנשים או של בעלי חיים במציאות, ויש להתנהגויות האלו שורשים. ולכן כשאדם מופיעים בו דברים מקולקלים הוא מופיע משהו עמוק, ולהפך אם הוא עושה תיקונים הוא מופיע גם כן תיקונים של שלמות מן המקור העליון. כמו שיש מהלך של צד שלילי יש גם מהלך חיובי. אדם יכול לעשות מצוות גם בין אדם למקום, גם בין אדם לחברו, כשהוא מתכוון לשמה, לעשות את המצווה לכתחילה, לשם המצווה. ואפשר לקיים מצוות בשביל ליהנות כי הוא רוצה שכר, מכיוון שיש שכר על המצוות, הוא עושה את המצוות כדי להרוויח. הוא עושה עסקה, הוא עושה את המצוות ואחר כך מקבל מזה שכר גדול. ויש כאלה שעושים את המצוות בלי לשים לב, לא בכוונה. אילו מצוות עושים לא בכוונה? יש לנו דוגמה, שכחה. אדם שכח עומר בשדה והוא לא חוזר לקחת את העומר הזה והעניים לוקחים את זה, אז הוא עשה כאן מצווה שלא בכוונה. ויש מדרשים שאף על פי שאדם לא התכוון לעשות מצווה, יש על זה שכר גדול מאוד. מובא גם דוגמה לכך שאדם לא רק שכח עומר בשדה, אלא איבד ארנק, איבד כסף, ומצא את זה עני והתפרנס ממנו, שכרו מאוד גדול. הוא אמנם לא התכוון בכלל, הוא מצטער שאבד לו הארנק, אבל התוצאה הייתה שעל ידו עני התפרנס בלי כוונה, זאת התוצאה ושכרו גדול, כל שכן שאדם מתכוון, בין שאם התכוון לעשות את המצווה כדי לקבל שכר, או מדרגה יותר גבוהה שעשה את המצווה ממש בכוונה גמורה לשם שמיים. אז אנחנו יכולים ללמוד מדיני הנזיקין איך להתנהג נכון. לדעת שיש מדרגות מדרגות בעשיית המצוות, ומדרגות גם להפך.

ויש עוד סוג של ארבע אבות נזיקין. זה סוג של בור שאדם לא ממש פוגע בשני באופן ישיר, אלא הוא עושה תקלה ואחר כך מישוהו נתקל בזה. אדם אחראי על התקלות שהוא עושה. איזה גרמא כזה, אבל התורה חייבה. ואם כן אנחנו יכולים ללמוד גם באופן חיובי שאם אדם עשה איזה גרמא למצווה, אדם עשה בור של מים שאפשר לשתות ממנו, הוא לא ממש נתן באופן ישיר, אבל עשה איזו פעולה שעל ידה תהיה תועלת לאחרים, שכרו גדול. אנחנו

הולכים ובוחנים על פי אבות הנזיקין, יש עוד סוג של נזק של אש, אדם הדליק אש עצם ההדלקה לא עושה נזק, יש כוח אחר מעורב בזה, הרוח גורמת שהאש תתפשט לשדה חברו והיא שורפת את השדה או את הבית, אז לא רק על ידו נעשה הנזק הזה, אלא נעשה גם על ידי כוח אחר שמעורב, אף על פי כן יש לו אחריות על המעשה הזה, והוא כמובן חייב על כל הנזקים שקורים כתוצאה מהאש. באופן רוחני, אם אנחנו נאמר את הדבר הזה, דבר שכוח אחר מעורב, אדם מדבר דברים שלילים על מישהו, אחר שומע את זה ומשתמש בזה ופוגע בו, בגלל שהוא שמע לשון הרע ממישהו אחר הוא פוגע בו, אז יש כאן כוח אחר מעורב, אבל הוא אחראי. אז התקנה לכל עבירה שצריך לעשות תשובת המשקל. אדם עשה עבירה בכוונה, צריך לעשות מצוות בכוונה. אדם עשה עבירה של אש או כעס, יש אש גשמית ויש אש רוחנית. הוא כעס מאוד ועשה דברים מתאוה כזאת, אז התשובה שלו צריכה להיות אש של קודש, התלהבות התעצמות בעבודת השם, בהתחזקות, וזה יהיה התיקון. אלה לימודים שאנחנו יכולים ללמוד מארבע אבות נזיקין.

האם מותר לאדם להציל עצמו בממון של חברו

בספר 'בניין ציון', דן האם מותר לאדם להציל את עצמו בסכנת נפשות בממון של השני. במבט הראשון, לכאורה מה השאלה, הרי פיקוח נפש דוחה הכול, ואם אדם חייב עכשיו להשתמש בממון של השני כדי להציל את נפשו, מותר לו משום פיקוח נפש. ואולם בניין ציון שדן בדבר הזה, מראה שזה לא כל כך פשוט.

הגמרא במסכת בבא קמא בדף ס, דנה בגדישים של שעורים של ישראל שהתחבאו בהם האויבים הפלשתיים, ונשאלה שאלה אם מותר לשרוף את הגדישים כדי לפגוע באויב ולהציל את עצמו בממון חברו. והגמרא אומרת אסור. דן בזה התוספות שאומר אסור לשרוף ממון של השני אפילו לפיקוח נפש, אלא אם כן הוא משלם. כלומר רק אם הוא משלם, מותר לו לשרוף ולקלקל ממון של חברו, אבל אם הוא לא משלם, אסור. ורש"י מפרש כפשוטה של הסוגיה, שאסור להציל את עצמו בממון של חברו. זה תמוה אבל כך רש"י כותב. 'הפרשת דרכים' תמה על הדבר הזה ואומר שפיקוח נפש דוחה מסתמא גם פגיעה בממון של חברו. ובניין ציון רוצה להסביר את הדעה שפיקוח נפש לא דוחה גזל ממון, והוא מביא מהגמרא במסכת יומא (פה:) שאחת הראיות שמהם לומדים את המקור שמותר לחלל שבת לצורך פיקוח נפש היא שעבודת בית המקדש דוחה את השבת, ופיקוח נפש דוחה עבודה, שכתוב 'מעם מזבחי תיקחנו למות', אבל לא 'מעל מזבחי' שאם כבר התחיל לעבוד עבודה, אין מפסיקים עבודתו בשביל לדונו דיני נפשות, אבל כדי להציל נפש שילמד זכות על מישהו בדין, אפילו 'מעל מזבחי', גם באמצע עבודה מפסיקים את העבודה שלו בשביל פיקוח נפש,

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 5

ואם פיקוח נפש דוחה עבודה, ועבודה דוחה שבת, אז פיקוח נפש וודאי דוחה שבת. האם עבודה דוחה גזל, אם אין לאדם קורבן, האם מותר לו לגזול ממישהו אחר קורבן ולהקריב אותו? אנחנו אומרים שאסור. זאת אומרת, שעבודה לא דוחה שימוש בממון חברו. אז אם עבודה לא דוחה גזל ממון, אז גם פיקוח נפש לא דוחה גזל ממון, כי עבודה היא חשובה יותר. ראינו שאפילו בעבודה שהיא חשובה יותר משבת אסור לקחת ממון של השני כדי לעבוד עבודה.

כך אומר הרב אטלינגר בשו"ת 'בניין ציון'. הרב אטלינגר היה לפני 200 – 250 שנה בערך, כתב תשובות חשובות מאוד. היה אחד מגדולי התורה באותו הדור. והוא מביא ראייה מהגמרא במסכת כתובות (יט.) שרב חיסדא אומר שלפי רבי מאיר אסור לעדים לחתום שקר אפילו אם יש סכנת נפשות, כלומר מישהו רוצה להכריח אותם לחתום על שקר, תחתמו לי על השטר שפלוני חייב לי כסף, ואם לא הוא יהרוג אותם. אז חכמים אומרים שמותר, כי זה אונס, מהו יכול לעשות - פיקוח נפש! ורבי מאיר אומר שאסור לחתום בשקר אפילו במצב של פיקוח נפש. כלומר חתימת שקר שגורמת שאדם יקבל ממון שלא שלו, אסורה אפילו כשיש פיקוח נפש. פיקוח נפש לא דוחה גזל. והרמב"ן מביא ברייתא שאומרת בפירוש, שלושה דברים אין עומדים בפני פיקוח נפש, גילוי עריות, שפיכות דמים, ועבודה זרה, רבי מאיר אומר אף גזל. לרבי מאיר אפילו גזל עומד בפני פיקוח נפש. זה תמוה מאוד. פיקוח נפש דוחה את כל המצוות, דוחה את האיסורים הכי חמורים שבתורה ולא דוחה גזל?! יש כאן הסתכלות, אמנם לא להלכה, כי הלכה כחכמים ולא כרבי מאיר, אבל עצם העובדה שיש דעה כזאת שאומרת שממון של אחר הוא לא שלך, הוא כאילו לא נמצא, הוא איננו, הוא לא מציאות. ואפילו שיש פיקוח נפש אף על פי כן לא שייך, מראה לנו את החומרה של איסור גזל.

'הבניין ציון' רוצה להביא ראייה מהגמרא במסכת יומא (פג:): שהגמרא מספרת שרבי יהודה ורבי יוסי הלכו בדרך, ופתאום תפס את רבי יהודה בולמוס, נהיה רעב מאד והיה מוכרח לאכול משהו, פיקוח נפש. היה שם רועה, תפס מהרועה את התיק שלו הוציא את האוכל ואכל, קיפח את הרועה. אמר לו רבי יוסי, אתה קיפחת את הרועה. המשיכו ללכת והגיעו לעיר, כשנכנסו לעיר פתאום רבי יוסי נהיה לו בולמוס, כל האנשים בעיר שמעו שרבי יוסי במצב סכנה הביאו לו כולם אוכל מכל הצדדים. אמר לו רבי יהודה: אני קיפחתי את הרועה ואתה קיפחת את כל העיר. הגמרא לא מובנת, מה רבי יוסי אמר לרבי יהודה אתה קיפחת את הרועה, הרי זה היה פיקוח נפש, מה הוא היה יכול לעשות? ואחר כך לצד השני, מה רבי יהודה טוען לרבי יוסי אתה קיפחת את כל העיר, הרי הם הסכימו לתת מרצונם, רבי יוסי לא קיפח אף אחד, כולם נתנו מרצון. מסביר 'בניין ציון' שרבי יהודה ורבי יוסי חולקים בעניין

הזה, האם מותר לגזול בשביל פיקוח נפש. רבי יוסי סובר שאסור, ולכן הוא אומר למה קיפחת את הרועה, אסור היה לך לקחת ממנו אפילו שיש פיקוח נפש, רק אם הוא היה מסכים, ואתה לא שאלת אותו, וחטפת ממנו בגזל. רבי יהודה סובר שכיוון שהיה פיקוח נפש, מותר היה לגזול מהרועה, כי פיקוח נפש דוחה גזל. והיה נכון מה שהוא עשה. ואם זה מותר, יוצא שהוא קיפח רק את הרועה, ורבי יוסי קיפח את כל העיר. לפי דעת רבי יהודה שהיה מותר לעשות את זה, שניהם שווים. כלומר מה שרבי יהודה לקח מהרועה היה נכון כי מותר לקחת במצב של פיקוח נפש, ומה שרבי יוסי בגלל שהיה לו בולמוס קיפח את כל העיר גם כן מותר, שניהם זה בהיתר. ויוצא שרבי יוסי הפסיד יותר אנשים מרבי יהודה, 'אני קיפחתי את הרועה בהיתר, ואתה קיפחת את העיר כולה'. ממשיך 'בניין ציון' ומסביר שמחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה קיימת לך תמיד שהלכה כר' יוסי. אז לפי רבי יוסי, פיקוח נפש לא דוחה גזל. וזה מצדיק את שיטת רש"י במסכת בבא קמא שהיה אסור לשרוף את הגדישים אף על פי שהיו שם פלשתים בתוך הגדיש, מכיוון שזה ממון חברו ואסור לאדם להציל את עצמו בממון חברו. זה אמנם לא להלכה, אבל זו דעה. 'הבניין ציון' רוצה להגיד שזה אפילו להלכה. על כל פנים יש לנו כאן לימוד גדול מאוד. איך להתייחס לממון הזולת, זה ממון שהוא לא שלך, צריך מאוד להיזהר לא לפגוע בממון של מישהו אחר. אין לך זכויות על הממון הזה, הממון הזה כאילו איננו, עד כדי כך שיש דעה כזאת שאומרת שאפילו פיקוח נפש לא מצדיק שאדם ייקח ממון של חברו.

מצווה בשונא לכוף את יצרו – הדרכה איך להתייחס לבריות

"כִּי תִפְגַּע שׂוֹר אִיבֶךָ או חֲמֹרוֹ תִעָה הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ" (שמות כג, ד), המכילתא אומר מי זה אויבך, רב יאשיה אומר אויב זה עובד אלילים - גוי שהשור שלו תעה בשדה, יש מצווה להשיב לו את השור, השב תשיבנו לו. "ר' אליעזר אומר בגר שחזר לסורו הכתוב מדבר" - כלומר לא מדובר בגוי אלא בגר שהוא בהתחלה התגייר ועכשיו הוא מתחרט על זה שהוא התגייר, והוא חוזר להתנהג כמו גוי. מבחינת הלכה אחרי שאדם התגייר הוא לא יכול להפוך בחזרה לגוי, אבל על כל פנים הוא אויב, הוא מתנהג בצורה רשעית, אף על פי כן צריך להחזיר לו את השור, צריך להיות אנושי. זה תמוה הדבר הזה, אנחנו מדברים כאן על גויים, אויבים, אף על פי כן יש להחזיר להם, זו דעת רב יאשיה ורבי אליעזר. ר' יצחק אומר בישראל הכתוב מדבר, אלא מה תלמוד לומר 'אויבך', אם הכה את בנך ונעשה אויב לשעה - כלומר מדובר בישראל, אבל בכל זאת הוא אויב, במה הוא אויב, אומר ר' יצחק, עכשיו הוא עשה דבר רע, הוא פגע בנך שלך, ואתה כועס עליו, לכאורה מה פתאום לעזור לו, ואף על פי כן התורה אומרת להשיב לו את האבדה. יש כאן הדרכה חינוכית, לכאורה לא צודק, מה פתאום לעזור לאויב

לשעה, או יותר חמור, אויב שהוא גוי, לפי הדעות האלו במכילתא צריך לעזור, יש כאן חינוך לאנושיות. גם מישהו שהוא במובן מסוים אויב, בכל זאת יש סדר, וצריך גם לסייע לפעמים לאויב שנמצא במצוקה. צריך להתבונן בעניין הזה.

"כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱדָר בְּיַד תַּחַת מִשְׂאוֹ" (שמות כג, ה), יש מצווה לעזור לו, רובץ פירושו של דבר לפרוק את משאו. כאן כתוב "כי תראה חמור שונאך", מקודם היה כתוב "כי תפגע שור אויבך". מה ההבדל בין אויב לשונא. המלבי"ם מפרש אויב איבתו גלויה, כולם יודעים שהוא אויב, ושונא זה שונא בלב, "לא תשנא את אחיך בלבבך" ולא בגלוי. ומצווה בשונא לכופ את יצרו. דהיינו שעומדים כאן שני חמורים, חמור אחד של שונא, וחמור אחד של אוהב, החמור של האוהב, צריך לפרוק ממנו את המשא, והחמור של השונא צריך להטעין עליו את המשא, תמיד הסדר הוא שקודם יש לפרוק ואז לטעון. אם עומדים שני אנשים, לאחד צריך לעזור בלפרוק, ולשני בלטעון, אתה צריך לעזור קודם לפרוק את המשא משום צער בעלי חיים. אבל אם מי שצריך לטעון הוא השונא, והאוהב צריך לפרוק, מצווה להתחיל בעזרה לשונא כדי לכופ את יצרו. על איזה שונא מדובר כאן, הגמרא במסכת פסחים (קיג:): מסבירה הרי לא יכול להיות שונא ישראל, אסור לשנא את ישראל. וכתוב 'שונאך' היינו שרק אתה שונא אותו ואף אחד אחר לא שונא אותו. באיזה מצב רק אתה שונא, הרי אם הוא עושה עברות, כולם צריכים לשנא אותו. אלא מדובר שהוא עבר עבירה שרק אתה ראית שהוא עושה, ואף אחד אחר לא ראה. אם היו שני עדים, הם כבר מעידים עליו שהוא עושה עבירות, וכולם שונאים אותו. אבל כאן מדובר במקרה שרק אתה ראית שהוא עבר עבירה ואף אחד אחר לא ראה, אז אתה מצווה לשנא אותו, ואם מצווה לשנא אותו אז למה אתה צריך לעזור לו לטעון? למה צריך לעזור לו בכלל? מסבירים שם התוספות, אתה שונא אותו בגלל שהוא עבר עבירה והוא כועס עליך שאתה שונא אותו, אז אתה כועס עליו גם בגלל שהוא שונא אותך, "פְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים כִּן לֵב הָאֲדָם לְאֲדָם" (משלי כז, יט). הוא שונא אותך בגלל שאתה שונא אותו בצדק, אבל הוא שונא אותך בחזרה ואז אתה כועס עליו על מה שהוא שונא אותך, והשנאה שלך כלפיו מתגברת. ועל מה שאתה עוד יותר שונא אותו, זו כבר שנאה לא צודקת, וצריך להתגבר על השנאה הזאת. יש מורכבות בשנאה, חלק צודק חלק לא צודק, אז מצווה לכופ את יצרו להתגבר וקודם לעזור לשונא ואחר כך לאוהב. התורה מלמדת אותנו שהדברים הם מורכבים. גם אנשים שיש להם עליו כעס ואיזו ביקורת צודקת במובן מסוים, זה רק במובן מסוים, זה לא בכל המובנים. ולכן גם באויב ושונא יש מצווה לפרוק ויש מצווה לטעון, ויש מצווה להשיב, אף על פי שיש לה הצדקה בעצם הביקורת שלך עליו, ככעס ובשנאה שיש לה כלפיו, אבל זה מורכב, האדם הזה יש בו צדדים טובים וגם צדדים לא טובים, ולא נכון לראות רק את הצדדים הלא טובים. גם כשיש עליו ביקורת צריך להסתכל

עליו מכל הצדדים. והתורה מחייבת, יש הדדיות, אתה מתגבר ואתה רואה חמור תועה בשדה, אתה רואה אותו רובץ, ואתה צריך לפרוק או לטעון, צריך לעזור לכולם, לא רק לאוהבים.

השבת אבידה לגוי – קידוש ה'

הירושלמי במסכת בבא מציעא (פרק ב הלכה ה), מביא דוגמאות גם כן ביחס לגויים. רבי שמעון בן שטח היה עוסק בכותנה היה עובד כדי להתפרנס, התלמידים שלו רצו להקל עליו, אמרו לו נקנה לך חמור שתוכל להשכיר אותו לאנשים ולא תצטרך כל כך לטרוח. קנו לו חמור מגוי, כשהביאו את החמור עם האוכף והאביזרים של החמור, ראו שקשורה אליו מרגלית יקרה שאפשר להתפרנס ממנה כל החיים, באו ואמרו לו, אתה עכשיו משוחרר מכל עול, יש לך חמור עם מרגלית. הוא שאל האם המוכר ידע שהמרגלית נמצאת על החמור - אמרו לו לא. אז הוא אמר, אני רוצה להחזיר את המרגלית, אמרו לו אבל אתה לא חייב, אז הוא אמר אתם חושבים שאני אוהב ממון, שאני רודף אחרי ממון, עדיף לי שיהיה קידוש ה' מאשר אקבל את הממון הזה. החזיר את המרגלית. אמר אותו גוי, גדול האלוהים של ישראל שציווה אותם מצוות כאלה. זה היה קידוש ה'. אז רבי שמעון בן שטח אמר בשביל הקידוש ה' הזה אני מוותר על המרגלית.

הגמרא שם מביאה בירושלמי עוד מקרה מרב אחר שהוא קנה מגוי ערימה של גדיש בשדה, ושם נמצא ארנק עם הרבה כסף, ואף על פי כן הוא החזיר לו את הארנק, ושבחו את הקב"ה. ועוד מקרה על שרה גדולה, מלכה, שהלכה לרחוץ במעיין ואיבדה שם תכשיטים יקרים, מצא את זה משהו מישראל ובא להחזיר לה. היא אמרה לו יש לי הרבה תכשיטים שיהיה לך שלך אני לא מקפידה על זה, למה בכלל באת, אתה יודע שיש לי מספיק בשפע. אמר לה אבל התורה ציווה אותנו להחזיר אבדה, והיא שיבחה, ככה אתם העם היהודי, כאלה שיש עליכם מצווה להחזיר אבדה. זאת אומרת, יש עניין בלקדש שם שמיים אפילו שלא חייבים מצד הדין, אין מצווה להשיב אבדה לגוי, כתוב 'אבדת אחיך' יש מצווה להשיב אבדה רק לאח, רק לישראל, אבל יש בזה קידוש השם, ולעשות קידוש השם זה דבר מאוד גדול. אנחנו לומדים בפרשת משפטים התבוננות להיות אנשים שלא רודפים אחרי הממון. לדעת איך להשתמש בממון ובהזדמנויות כאלה לעשות קידוש השם. לוותר על ממון גם שלא חייבים, בשביל קידוש השם גדול.

מצוות מחצית השקל – אחדות ושמירה לישראל

קראנו היום את פרשת שקלים. הכנות לקראת משנכנס אדר.

התורה אומרת לנו במצווה הזאת של מחצית השקל, שצריך למנות את ישראל "כִּי תִשָּׂא אֶת ראש בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָקְדֵיהֶם" (שמות ל, יב). כל אחד צריך לתת מחצית השקל כדי שלא יהיה נגף בבני ישראל כי אסור לספור את ישראל, וכדי שלא יהיה נגף לא סופרים את האנשים אלא כל אחד נותן מחצית השקל ולפי המחציות שיש, נדע כמה אנשים יש בישראל. הפשט של התורה זו הדרכה איך לספור את ישראל בצורה כזאת שלא ממש סופרים את האנשים אחד אחד, אלא כל אחד נותן מחצית השקל כופר נפשו, ודרך מחציות השקל מונים את ישראל.

במבט יותר עמוק, הצורה הזאת של מניית ישראל זה לא רק כדי למנוע נזק שיכול להיות מהספירה שסופרים את ישראל, אלא מחצית השקל היא עושה פעולה של מניעת נזק כללי. מחצית השקל, זה לא סתם שכל אחד נותן מחצית השקל, ואחר כך ייקח את זה בחזרה כי ספרו כבר את כל ישראל ואפשר להחזיר לכולם בחזרה את מחצית השקל, כי כל המטרה הייתה לספור כמה מחציות יש ועכשיו אנחנו יודעים - לא. מצוות מחצית השקל, היא מצווה לקחת את מחצית השקל מכל ישראל כדי שזה יהיה הכסף שממנו עם ישראל יביא את קורבנות הציבור של כל ישראל. כלומר קורבנות ציבור צריכים להיות מובאים על ידי כל ישראל ביחד ובשווה. "הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחְצֵי הַשֶּׁקֶל" (שמות ל, טו), כולם נותנים בשווה, וכולם מתאחדים ביחד להיות עם אחד שעושה את מצוות ה', מצוות קורבנות הציבור. מחצית השקל מאחדת את כל ישראל, וכשעם ישראל מאוחד, הוא שמור. כשאנשים מפורדים וכל אחד לעצמו, יש סכנה. ההולך בדרך נמצא במקום סכנה, צריך לתפילת הדרך, צריך לעסוק בתורה כדי לשמור על עצמו. חז"ל אומרים לנו, שההולך בדרך יעסוק בתורה. המהר"ל מסביר באופן יפה שזה לא דבר חיצוני, האדם נמצא במקום סכנה, אז יעשה מצווה גדולה כתלמוד תורה, והמצווה תשמור עליו, כי המצווה שומרת ומגינה. הוא אומר דברים הרבה יותר עמוקים, חז"ל באים ללמד אותנו את המהות של התורה, שההולך בדרך יוצא מהסדר ונמצא במקום של סכנה, העיר היא מסודרת, אדם יוצא החוצה מהמסגרת אז הוא בסכנה, אבל התורה היא סדר העולם, היא המקור של כל הבריאה כולה. אז אם אדם עוסק בתורה הוא לא יצא מהסדר, הוא מחזיק את השורש של הסדר, שהסדר זו התורה והתורה היא סדר העולם. התורה היא המקור של כל הבריאה כולה. אז הפתרון שיעסוק בתורה זה לא לעשות איזו מצווה ובשכר המצווה הזאת ינצל, אלא ללמד רעיון עמוק מאוד שהתורה היא סדר העולם. על כל פנים אנחנו לומדים מזה, שאדם שיוצא מהמסגרת הוא בסכנה. כשאדם לבד יש הרבה מזיקים, אבל כשכולם ביחד הם שמורים. מצוות מחצית השקל מאחדת את כל ישראל, היא עושה את כל עם ישראל אחד, כולם ביחד משתתפים ונהיים עם אחד שעושה את העבודה ביחד, עבודת ה', עבודת הקורבנות. זו הופעה של כלל ישראל

וזה מציל מכל הסכנות, לא רק מסכנה של הספירה שסופרים. וזה החיסרון של פקידה בלי מחצית השקל, אם אתה פוקד את ישראל אחד אחד, וכל אחד לבדו, כל אחד בפני עצמו, זה מפריד את אנשים, ומהפירוד יש סכנה של נגף, אבל אם אתה מאחד אותם על ידי מחצית השקל, לא רק שאתה שומר על ישראל מפני הסכנה של המספור אלא אתה עושה אחדות ההפך מסתם ספירה שעושה פירוד. ספירה עושה פירוד ועל ידי מחצית השקל נעשית פעולה של אחדות, והאחדות הזאת היא משמרת ומקיימת.

ביאור 'זה יתנו' – הסבר המציאות לאיש הרוחני המופשט

חז"ל אמרו לנו שהקב"ה אמר למשה רבנו שיתנו מחצית השקל, משה לא ידע לא הבין איך נראה מטבע של מחצית השקל והקדוש ברוך הוא הראה לו "זה יתנו", אתה לא יודע למה אני מתכוון, זה יתנו, הראה לו מטבע של זהב מתחת כיסא הכבוד. חשבתי במבט הראשון שאפשר להסביר שמשה רבנו היה איש רוחני ולא הבין בכסף. כמו שהרב צבי יהודה לא ידע צורה של כסף. הייתה תקופה שהוא היה מנהל הישיבה, והישיבה הייתה עוזרת לתלמידים לקנות בגדים, לקנות חליפה, לקנות מגבעת לקנות בגדים, היה בחור בא ואומר לרב חסרה לי חולצה, היה הרצ"ה חושב אני לא יודע אולי חסר לו עוד בגד, אז הוא כתב לחנות לתת לו חולצה וכו', אפשר היה לקנות עם ה'וכו' הזה הרבה דברים... כמה זה עולה, לא ידע. לא כל כך התמצא בדבר הזה. בתקופות הראשונות שלו הוא היה לפעמים נוסע באוטובוס, אז הוא היה נותן כסף ומקבל חזרה עודף, לא ידע בדיוק כמה עולה הנסיעה... אז כך משה רבינו גם כן לא הבין בכסף, אז הקב"ה הוא אומר לו 'זה יתנו', זה מחצית השקל, ככה זה נראה. הראה לו מטבע.

משמעות 'מחצית השקל' – ישראל באחדותם נושאים שם ה' בעולם

אבל יכול להיות שיש כאן רעיון יותר גבוה, לא כפשוטו ממש שהקב"ה היה צריך להראות למשה את המטבע כי לא ידע מה הכוונה, אלא הראה לו את הרעיון. מה הרעיון של מחצית השקל, זה מטבע של אש שמתחת כיסא הכבוד. כיסא הכבוד נושא את כבודו של ריבונו של עולם. כנסת ישראל כשהיא מאוחדת היא נושאת את כיסא הכבוד של ריבונו של עולם. היא מתחת לכיסא הכבוד. אומר הקדוש ברוך הוא למשה, תדע לך, אתה יודע איזו חשיבות יש למחצית השקל, זו מטבע, שהיא נמצאת גבוה גבוה, מטבע של אש של אור ה', לשאת את ההופעה האלוקית בעולם. ומי נושא את ההופעה האלוקית בעולם, מי מגלה שיש ריבונו של עולם בעולם - עם ישראל! עם ישראל נושא את שם ה' בעולם, בלי עם ישראל אין מי שנושא את שם ה' בעולם, שם ה' אלוקינו ה' אחד. יש טעויות, אומות אחרות נושאים שם

ה' לשווא, בשמות מעוותים. רק עם ישראל יודע לקרוא בשם ה' וכאילו הוא כיסא של השכינה. מדינת ישראל זה כיסא של השכינה, נושאת את שם ה' בעולם. זה עניינה של מצוות מחצית השקל שהיא מאחדת את כל עם ישראל והופכת את כל עם ישראל לעם אחד הנושא את שם ה' בעולם.

אחדות ישראל בדורנו

אנחנו בתקופה שיש בה מתחים מאד גדולים בין החלקים בעם ישראל, וצריכים לאחד את עם ישראל. עם ישראל חייב להיות מאוחד. ודווקא בדור הזה שהאחדות היא כל כך חשובה, הסיטרא אחרא מאוד מפחד מהאחדות, כי האחדות תביא את הגאולה. כך אומרים רבים מגדולי ישראל בדור האחרון שסיטרא אחרא מתגבר לעשות את המחלוקות כי הוא מפחד מהאחדות. זה סימן שאנחנו בדור של אחדות, וזה עניינו של הדור הזה, כפי שר' צדוק אומר שאיפה שהיצר הכי מתגבר, שם זוהי הנקודה שהאדם צריך לעבוד עליה. בדור שלנו שהמחלוקות מתרבות, סימן שענייננו לעבוד על האחדות. האחדות זה לא טשטוש. אחדות זה לא כשכולם חושבים אותו דבר. אדרבה ככל מה שהפערים יותר גדולים ובכל זאת מאוחדים, זו יותר אחדות. וזה מה שאומר הרב על 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם' מה זה מרבים שלום, שלום זה אחד. תלמידי חכמים הם מגוונים, כל אחד מגלה את עבודת ה' בצורה המיוחדת שלו, ויש פערים גדולים בצורות של עבודת ה' אבל הם מאוחדים. כולם יודעים שכולם רוצים לעשות את רצון ה', זה חושב שבאופן כזה נכון לעשות את רצון ה', והשני חושב באופן אחר, וכשם שפרצופיהם שונים, ככה כל אחד עם האופי שלו ומהמקום הרוחני שלו רואה את הדברים אחרת, אחד נמצא בחברה כזאת, ואחד נמצא בחברה אחרת, אז כל אחד במקום שלו רואה אחרת, אבל כולם מכוונים לשם שמיים. אז אם הם כולם מאוחדים ומבינים שיש מקום לדעות שונות, אתה חושב ככה, אני חושב אחרת, אני חושב שאני צודק, אתה חושב שאתה צודק, ומינייה ומינייה יתקלס עילאה. כשיש ריבוי של הדעות ובכל זאת מאוחדים זה נקרא שלום. זה עניינו של הדור שלנו, למצוא את הדרך להיות מאוחדים.

וזה גם עניינו של פורים, 'מתנות איש לרעהו' להיות מאוחדים להתחבר זה לזה. מצוות פורים גורמים לאחדות. היו מתחים בין אנשים, מגיע פורים, ואפשר ככה מתוך השמחה להתרומם מעל הקטנויות וההקפדות ולהתאחד.

חיוזק לשקידת התורה בחודש אדר

אנחנו נכנסים לחודש אדר, 'משנכנס אדר מרבים בשמחה'. והשמחה העיקרית כמוזן זו השמחה של עבודת ה'. אנחנו נמצאים בחודש נפלא, חודש של הכנות. כל העניין הזה של השקלים זו התכוננות לקראת חודש ניסן שאז היו מתחילים להביא את הקורבנות מהתרומה החדשה. זה חודש התכוננות, אז נעשה את החודש הזה באמת לחודש של התעלות רוחנית. סיום הזמן צריך להסתיים בסימן של שיא. לא שחס וחלילה כבר מחכים לבין הזמנים, אלא מנצלים את השבועות האחרונים להשלים את מה שחסר לחזור לשנן. להפוך את החודש הזה לטוב ביותר בלימוד בזמן הזה. ואם נעשה את הדבר הזה, אז באמת תהיה שמחה מאד גדולה. אז באמת נקיים את דברי חז"ל 'משנכנס אדר מרבים בשמחה' למה מרבים בשמחה - היו בו ניסים. זוכרים את הניסים וזה מעורר שמחה בטוב ה', בחסדים של הקב"ה, וכשאנחנו שמחים בחסדיו של הקב"ה אנחנו מתחברים לריבונו של עולם, ונורא רוצים לעשות את רצונו. אז שיהיה לנו החודש הזה חודש טוב, חודש של התעלות, משנכנס אדר מרבים בשמחה, חודש של אחדות, שהציבור, כולנו, כל ישראל, נתגבר על כל המחלוקות ונמצא את הדרכים איך לחיות ביחד בסגנון נכון, לא בויתור על הדעות, אבל נתווכח כמו אחים שאוהבים אחד את השני. ושבע"ה אנחנו נזכה מהאחדות הזאת להגיע לניסן 'ובניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל' מי יודע, אם אנחנו נעשה את החודש הזה חודש כזה טוב אז אולי תהיה איזו התחלה של גאולה חדשה בניסן, בעזרת השם יתברך.

השיחה נמסרה בשנת התשפ"ג

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

